"KI KULAI BNENG"

DA

U NOBAIT SWER

"KI KULAI BNENG"

Da

U Nobait Swer.

Uba la thoh ruh ia kine ka kot-

1. Ka History ka Balang Umroi.
2. U Larsing Khongwir.
3. Ka Khanatang shaphang u Maw Sanirang. (Khasi and English)
4. Ka Mei Kulong.
5. Ki Sur Miat Dur (poetry).
6. Ki don ruh ki ban dang phah shon, kum ka History ka Balang Mawlai Ka Jaintia Folklore and Niam Khasi.
7. Ka Balang Presbyterian (ka la mih).

La pynmih da u Nongthoh bad la shon ha Sawlyer Printing Press 1992

Lem bad ka Financial Assistance of the Meghalaya Government.

1992.

Ka 'Tien Lamphrang.

Kane ka jingiathuhkhana shaphang ki "Kulai Bneng" ka long kaba bat ia ka jingmut u Nongthoh naduh ba u dang khynnah ha la shnong, lehse dang ha ka rta kaba 5-6 snem eiei. Ki Rangbah ki shait ialum ha iing jong u lajan man ka miet. Hadien ba ki la pyndep ia ka rep ka riang, ka bet ka ot. La bun na ki kim nang ia ka thoh ka tar, don ruh katto katne kiba la leit shongskul ha Jowai. Ha la shnong ruh ka la don ka skul ba la tei da u Daloi hi na la ka jinglut bad u ruh u leit pule ha kata ka skul. U Nonghikai uba nyngkong eh ha skul Nartiang u dei u Babu Poit uba na Jowai.

Ki Rangbah Nartiang ki long kiba bit ha ka khana parom, wat i Meirad jong u Nongthoh ruh i long iba nangbha ban khana parom I iathuh shaphang ka T'ut khlem tdong, u Sier Lapalang shaphang une u Sier bun ki nongthoh Khasi ki oh shrong oh shrup ia kane ka jingiathuh khana, bad baroh baroh ki shu shim ia ka kyrteng Sier Lapalang kum ka kyrteng ba la jer da ki kmie ki kpa. Hynrei kam dei kumta, u wan kiew na Ri thor, bad ula wan poi sha kine ki Lum Khasi - Synteng jong ngi, u sah harud Lawbah. Ka rukom jong ki Sier, ki Skei, ki Khiat ki Bthong kim nud ban sah hapoh Lawbah namarba ki sheptieng ia ki mrad dait, kum ki khla, ki Sing etc. Une u Sier Lapalang ruh um nud ban sah hapoh Lawbah. U sah hapdeng ki dieng lapalang kiba jrong bad kiba don ruh ki dieng kiba ym da jrong ne heh eh, kiba ka sla jong ki ka long kaba heh bad ki ju song jingsong ha Iew ha Hat, ha Ing ha Sem. Namarba u sah hapdeng ki lapalang, la khot ia ia u da u Sier Lapalang. Ia kane ka jingiathuhkhana u nongthoh u la thoh ruh ha ka kot jong u, ka 'Mei Kulong' kaba u la thoh.

Ha kane ka jingiathuhkhana "Ki Kulai Bneng" u nongthoh ula kum lynded ia ka rule namar ka jinglyngkot ka por, u la kum thoh "Nga" ha ka jaka ban ong "U Nongthoh" u dei ban long u "Third Person". Ia kane ka jingbakla, un sa pynbeit shuwa ban phah sha ka Press. Namarkata la kyrpad iaphi ba phin sngewbha ban nym wat dong ia kane.

U Nongthoh.

KA JINGKDEW LYNNONG

Ka Jingiathuhkhana Shaphang Ki Kulai Bneng

LYNNONG I.

KA JINGLONG KI RIEWHYNDAI

Ki Riewhyndai, katba kum ka jingtip bad jingshem jong u nongthoh ki long kiba bang bha ban iathuhkhana kai. Ki jingiathuhkhana puriskam jong ki ki long ha ka dur jong ki Legends bad ki Folklores. Nalor kane ka jingiathuhkhana puriskam, ki ju ia biria birain bad ia phawar markylliang. Kawei na ki jingiathuhkhana puriskam jong ki kaba bat ia ka jingmut jong u nongthoh, ka long kane ka jingiathuhkhana shaphang ki Kulai Bneng. Haba ong ki "Kulai Bneng," kam dei ba kine ki kulai, kiba don ha bneng; hynrei ki long kiba don bad ki briew hi; tang ba ki long kiba lah ban her sha suin bneng. Ki Syiem kiba khraw bad kiba don ka 'Maya' ki don kine ki mrad her ne ki tiar her sha suin Lada ngin phai sha ka Ramayana, ngi iohi kumno ba u Ravaana u la rong ia ka Sita. u Kamban uwei na ki nongthoh ia ka Ramayana u ong, ba u Ravaana um shym ktah kti ia ka Sita. Hynrei u shu khlong ia i ta i bynta ba ka ieng bad u buh ha ka kali Her jong u bad u pynher ia ka sha Lanka, bad ynda u la poi hangta ula aiti ia ka ha kita ki Rakshaasha kynthei ban sumar. Um nud ban ktah kti ia ka, lymda ka la ai ia la ka jong ka mon. Ka Sita ka iengskhem ha jutang jongka bad u Ram. kam mon satia ban shongkurim ia u Ravaana. Bad u Ravaana ruh u sngew pop ban shim ia ka briew ban long ka tnga jong u da ka bor, (u kwah ban ioh ia ka mon jongka). U la leit barabor ban khroh ia ka barabor hynrei kam patiaw. Ha ka ba khatduh, u la ong; lada pham kohnguh sa hadien shibnai te, ngan shu phah shet doh ia pha. Hangne ngi iohi ba ka Sita ka long shisha ka 'Dap Kynthei' bad u Ravaana ruh u 'Dap Shynrang'. Kane ka long

ka nuksa ia ki kynthei, lada ki mon ban bud, bad u Ravaana ruh u la long ka nuksa kaba bha shi katdei ia ki rangbuh.

U Bibhashana, u para u Ravaana, haba u Ravaana um sngap ia ki jingsneng-pyni jong u, ban pynpoi noh ia ka Sita sha u tnga jong ka u Ram. U la phet noh sha ka liang u Ram da kaba her na suin. Ynda haba la jop ia u Ravaana bad la pyniap ia u. U Ram u la thung Syiem ia u Bibhashana ha ka jaka u Ravaana. Namarkata ka jing ong jong u briew uba stad tam ka long kaba shisha, "Ba ym don kaei kaei kaba thymmai hapoh ka sngi kaei kaei kaba long mynta ka long kata kaba la long." Eccl. 1:9.

Mynta ki la mih ki jhaj ki Aeroplane kiba per ha duriaw bad kiba her sha suin. Ha ka Fourth Reader, ba la thoh da u Rev. Dr. John Roberts, ka don ka jingiathuhkhana, "Kumno u Nongwei u pyrkhat ia kane". Une u nongwei ula lyngngoh ban iohi ia ki Lum Jingtep bad ki Maw jingtep namar ba ula wan na ka pyrthei bym don ba iap. La ngeit ba u dei uba la wan na u Mars. Dang kumba sanphew snem ei ei, nga la iohi ha ki kot khubor ia kita ki briew kiba phylla kiba wan hiar na spain. La khot ia ki, ki Saucer men, kiba la wan hiar sha ka pyrthei da ki Saucer, ki Piris ne ki Pliang. La ong ba ki dei ki Marsian, kiba wan na u Mars. Ym shym la thoh shano ki poi ki shu jah la ka jah.

Mynshuwa u Nongthoh u ngeit ba ki kpa kulong jong ngi ki don ki rukom phah khubor, ki jingialeit iawan, (communication) da ka saian ne ka Mayan kaba u Blei u la ai ka sap ia ki. Da ka bor U Blei ne da ka jadu ka myntor ki poi sha ki planet ne na kawei ka Ri sha ka wei pat ka Ri. Lada ki kulai bneng ne ki kali her, kine baroh ki long ki jingai ne jingbuh U Blei. Lymda kumta kumno u khasi ne ka Ri India ka lah ban bud ia ka jingstad jong ki Greek.

Ha kane ka juk mynta namar ba ka jingbun ki briew bad ka jingstad kala nangroi, ki briew ruh ki la nang pynbha, pynheh ia kiei kiei kiba don mynshuwa, ki la mih ki jhaj kiba lah ban kit kat ia kawei ka shnong ne ki Lieng suin kiba lah ban kit kat ia ka nongrit ruh.

Ka don ka jingiathuhkhana tang, ba u Bhoi u thied doh na lewduh bad u phah ia kata ka doh sha ka lok jong u kaba don ha shnong khnang ba kan lah ban shet jingtah shuwa ba un poi ma u, Kane ruh ka long ka jingai buit aibor jong U Blei. Ym don kaei kaei ruh kaba u briew u lah ban leh lymda la ai bor da u Blei. Lait noh ki kam runar bad ki jingsynshar bym hok. Kine ki mih na ka jingkwah brai ka dohnud bad ka jingsarong thala ka jingim. U Blei um shym la pynshoi ia u briew ban leh ia ka kam bymman. Jakob 1:13,14.

Ki khasi ki tip haba u Bnai ula ibha iala ka hynmen ka Sngi, bad ka sngi kala tap ia u da u dpei. Haba u Neil Armstrong bad u Edwin Aldrin haba kila hiar na u Bnai ha u July 20th 1969, ha ka por 4.17 p m. Ki shem ba u Bnai um don ei ei lait tang u pum pum. Haba nga dang don ha London nga la rung ban peitkai ha ka victoria bad Prime Albert Museum. Nga iohi ia ka dur jong u Bnai bad u Neil Amstrong ba u iaid ha u Bnai. Ka rong jong u Bnai ka long kaba bthuh kum ka dpei shisha. Ki Khasi imat ki poi sha ki planet bad sha iing jong ka sngi ruh. Lymda kumta kumno kin tip. Ba Ka Sngi Ka tap ia u Bnai da u dpei.

Uwei u Nongialap na South India u batai ia ka dkhot na u Isaiah 60. 8. Kiei kiei kiba her kum u lyoh, bad kum ki paro sha ki jingkhangiit jong ki. U batai ba kine ki thew ia kane ka juhLiang suin mynta. Lada ha kata ka rukom te u Nongthoh u ngeit ba u Issaiah da ki khmat mynsiem jong u kum u Nongiathuh lupa, u la iohi ia kiei kiei kiba la long bad ia kiei kiei ki ban sa

long. Ym don ruh kaei kaei kaba thymmai ha ka Sngi, ong u Nongiathuhlypa.

Ki Riewhyndai jong ngi kim long kiba nang ban thoh ban pule ; hynrei ki don ka sap ban iathuh puriskam bad ka iatai nia. Ki Roman, ki Greek ne ki Nongsepngi ; ki ong ba ki lum ia ki khynnah ki khyllung bad ki iathuhkhana puriskam. Hynrei ki briew jong ngi kim long kumta, ki iathuhkhana puriskam ha ka por iashongkai mynmeit sawdong ia ka lyngwiar dpei. Ki bang ban iathuhkhana shaphang U Ram bad ka Sita, bad haba ki iathuh shaphang U Ram bad ka Sita, ka shimpor ia ki armiet laimiet ban pyndep. Bad haba ki iathuh shaphang ki kulai bneng, ki iathuh haduh ban da janshai ruh.

Mynta haba u Nongthoh u la nangban thoh ban pule bad ba u Nongthoh u long ruh u Nongshong shnong ba pura jong ka Shillong, bad u la shong thait ruh na ka kam ; kiei kiei baroh nga la lum ha ka por ka jinglong khynnah bad jingtrei kam, ki la sdang ban kyrsoi kum ki Umpohliew na ka khlieh jong u.

Kumba u la ong haneng. ki riewhyndai la kim long kiba nang ban thoh ban pule ruh ki don ka jinglong hok ha ki, kim nang ban thok ban shukor, ka tuh ka thiem. Hynrei ia ka biria ka birain ka phawar-ka padiah jong ki ka long tang da ka jingsngur mynsiem, bad kim iarem ruh kum ha kaba phawar ne pynrem markylliang. Ka shu long tang ka lad ban pynroi ia ka jingnang jingstad jong ki bad ban pynlong ia ki kiba khraw ha ka nia ka jutang. Ka jinglong ba hok ka pynlong ia u briew ban long uba shlur bad uba stad, ha kiei kiei baroh. Kam pher la ki nang ne kim nang ban pule ban thoh. Ki long kiba tbit ha ka synshar ka khadar, ka khaii-ka pateng, ka trei ka ktah ; ban ia pyrshang bad kane ka juk pule-thoh, te kam iadei shuh ; mynta ha kane ka juk, wat ia kaba phi la thoh thik pa thik ruh ki dang lah ban thok. Yn nai da iakren shibun ! mynta ka iaid da ka nia, ym shuh da ka

juban hok ne ka hok ka sot. Namarkata ka jingbymman ruh ka la nangroi.

Namarba ka jingim ka dang long kaba tang shisur, ki dang lah ban kynmaw ia kiei kiei kiba la leit bad ia ki jingiathuhkhana pateng ruh. Syriem kumba ki Greek ki kynmaw ia ki Phawar uHomer. Kane ka jingiathuh khana shaphang ki Kulai Bneng, ha u nongthoh hi ka wan ha kata ka dur; "Kum ka jingiathuhkhana ioh pateng." Kaba mih na kawei ka pateng sha kawei pat ka pateng.

Haba u nongthoh u iaid sharum shaneng, u shait iohi ia ka dur kaba heh kiba la wah harud surok, shuwa ban rung sha Sor Shillong bad ha ki jaka die petrol, u Kulai uba don thapniang, bad kum uba khreh ban her noh. Kane ka la pynkynmaw ia u bad kala ialam ruh ia u ban pyrkhat ha kane ka jingiathuhkhana kaba don ym tang ha ka ri jong ngi; hynrei imat ha ka ri bad ka pyrthei baroh kawei. Namarkata ka la pynlong ia u ban thoh ia kane ka jingiathuhkhana shaphang ki Kulai Bneng.

Ha kane ka khanatang shaphang ki Kulai Bneng la pyniasnoh ia ka bad ka jingleit poik ha jong u Khun Syiem jong kawei ka Hima bad ka Khun Syiem jong kawei pat ka Hima.

LYNNONG II.

KA JINGLEIT U KHUN SYIEM SHADUH KA HIMA MALAGUR

Ha kane ka jingiathuhkhana puriskam la ong ba kine ki Kulai Bneng ki dei ki jong uwei u Syiem Bakhraw na ka Hima Sepngi. Uba don ki Myntri kiba long ki nongiarap ia u ha ka synshar ka khadar. Ha ki puriskam barabor ki nongiathuhkhana kim ju lah ban iathuh ia ka kyrteng jong ki briew ne ki jaka

ki nongiathuh. Kim lah hi ban iathuh ia ki ka shu sah tang ki briew, ne Hima Sima, ne Khun Syiem. Kam long kumba thoh Novel ba da jer da ka kyrteng u briew ne ka briew. Kumta ha kane ka puriskam ruh ka shu sah tang ha "U Syiem" ne U "Khun Syiem" bad kumta ter ter. Hynrei don ka por bad ki jingjia kaba da hap ban buh kyrteng ruh. khnang ban pynshai ia ki jingthoh ne pyniapher ia ki kam jongki.

Une u Syiem uba na Sepngi u long u Syiem u ba khraw jong ka Hima riewspah U don bun ki kulai her nalor ki kali bordi ne kali kulai. Haba u iaid ban leit peit ia ka Hima u ju pyndonkam da ki kali kulai ne kali bordi. Bad haba u leit shang pyrthei u pyndon kam da kine ki kulai bneng ne kulai her. U don bun ngut ki khun shynrang bad ki khun kynthei Ia ki khun shynrang jong u la hikai ba kin long ki rangbah shipai bad ia ki kam synshar Hima. khnang ba kin lah ban shimti ban shynshar ia ka Hima, ynda la khyllait u kpa jongki.

Ha kawei ka por u khun rangbah jong u, ula leit siat mrad kham sha jngai na ka Hima jong u. Uwei pat u Syiem ba shaphang mihngi une ruh u long u Syiem uba khraw. Ha ka jingiaid jong u na suin bneng bad nalor u kulai jong u, ula iohi katto katne ki thei samla ba bhabriew ba ki iasum harud wah bad ki iajngi artad. Um nud ban hiar hajan, namarba ki long tang ki samla kynthei ba ioh ki sheptieng ne lynniar bad sa wan sa u paidbah bad kaei ka ban jia ym lah ban ong. Kumta ma u bad ki nongbud jong u ki hiar noh kham pajih bad ki la iohi ia uwei u nongtrei lyngkha. Haba ula iohi ia kine ki briew kiba rah bad u khnam ka ryntieh bad u sum de, ula sdang ban sheptieng bad ba ki hiar ruh na ki kulai her. Ula mut ban phet hynrei uta u khun syiem ula pyrta, u ong, ko bah wat sheptieng ngim dei ki riewsniew. Nga dei u Khun Syiem jong kawei ka Hima kaba jngai kumba arsngi nangne. Ngim shym wan ruh ban ialeh thma, hynrei ngi wan tang ban siat mrad. Nangta ki la nangtur sha lyngkha jong u. Uta u briew ruh u shu bat

ia ka wait ha ka kti ba u shept'eng. ioh ki leh kumno kumno ia u. Ynda kila poi hajan u Khun Syiem ula kylli ia u, u ong nga la wan shane ban beh mrad, te phi tip ne em bah hingno ka jaka ba bun mrad ?. Bad uta u briew u la iathuh, u ong, ki mrad te kynrad shane shajan te kila duna shibun, namar ki briew u Syiem ruh ki leit ia siat mrad barabor. Nangta uta u Khun Syiem ula kylli, u ong, "Don Syiem seh mo haangne ?, Uta u nongrep ula jubab u ong hooid kein kynrad u don u Syiem uba khraw bad ka Hima kaba heh ia kaba ki khot ka Malagur. Une u Syiem u don bun ki Myntri bad ki Nongtrei hapoh jong u. Uba ka jingmih na ka Hima jong u ka long kaba da jur, bun na ki dieng, ki jingthung bad ki mar poh khyndew bad na ki Hati, uba ka dor jong ki ka long shispah tyngka shipruh, kata ka mut ki thew naduh tdong haduh ba kut u luta. U i'h ruh na ki bniat hati, lada khein lang aniad da ki lak shi snem u ioh.

To kata la biang phi bah shaphang u Syiem, ba phi ong hynne, shajan te la duna mrad, Ki mrad aiu kiba don shane ?, Ula jubab u ong, ki don ki skei ki khiat, ki sier, ki shynreh, ym lah niew phi kynrad. Ki sim patde ?, oh ki sim ruh ki don bun jait, ki Iar khlaw ki Kohkarang, ki klew bad kiwei kiwei.

Myn hynne katba ngi dang don ha suin ngi iohi kawei ka ing kaba heh bad kiba iarung iamih ruh ki bun bha. Tip dei kata ka Ing Syiem nangta ruh kata ka ing ka don ka wah bad harud wah ki don ki samla kynthei kiba iasum bad sait jain de. Ki kynthei nga tharai ki dei ki samla kiba bha briew. U shniuh jongki u kot haduh ki lbong. Kiei phi bah ?. Oh ! kato ka ing bah kadei ka Ing Syiem. Kiba rung ba mih te kum u shyiap. Kita ki samla patde te ki dei ki khun syiem lem bad ki Dhai jong ki. Haba kumta une u Syiem u don katno ngut ki khun shynrang bad ki khun kynthei. Une u nongrep imat u bym da kham poi sha ing syiem,

u pyrkhat shipor ban kynmaw ia kita ki khun u Syiem. Ynda haba ula kynmaw u ong. hooid ki don laingut ki kynthei bad arngut ki shynrang. Kine ki khun shynrang ki long kiba tbit bha ha ka trei ka ktah, ha ka synshar ka khadar. U Syiem u shait phah da ki, ne u ialam ryngkat bad u haba ialeit peit ia ka hima-sima. Kum ha ka leit thoh khana swari bad kiwei kiwei de ki kam. U don shibun ki Myntri kiba iarap ia u ha ka bishar ka pynshong ban pyniaid ia ki kam hima-sima ban peit ia ka suk ka sain ha ka hima. Ia la ki khun ruh u pyntbit ha kane ka kam namar ynda khyllait ma u, kin nang ban shim ia ka kam Syiem. Ki khun kynthei ruh ki ba tipsngi bad kiba bhabriew. Kaba heh lei lei kaba da bhabriew, ka kyrteng ka Mesmida, kadei ruh ka khun mih ing.

Katta la biang phi bah, khublei ho, donbok ba ngin ioh mrad ho. "Khie khie kynrad ngan donbok ma nga".

Kumta jlang ki leit rung sha khlaw bad ki kulai her ki teh harud khlaw. Ynda kila mih na khlaw ki la wanrah artyll ki skei, ki kyntiew ia ki halor ki kulai her jong ki. bad ki kiew joit halor ki kulai bad her noh thiaw sha la ka hima, bad kila ia pynlong ka jingbam sngewbha ha ing syiem, ha kata ka miet.

LYNNONG III.

U SYIEM SEPNGI

Une u Syiem Sepngi, ula long u Syiem uba khraw shibun u don ka Hima kaba heh bad kaba riewspah, ka don ki dieng kiba kordor bad ki lyngkha ki risai kiba seisoh. Ka jingmih jong ka Hima ka long da ki lakh bad ki phew lakh shisnem shisnem. U don ki Myntri ki Korbari, ki nongtrei kam kiba da ki spah. Une u Syiem u don ruh ki kulai

bneng da kiba u her sawdong sawdong ban leit jngoh ia ka It ka Hima ma u ne ki Myntri jong u.

Uta u Khun Rangbah jong u Syiem ula wanphai na kata ka jingleit beh mrad bad haba ula iohi ia kata ka jing iohi ia kita ki samla kiba iasum ha kata ka wah, um iohthiah ioh dem shuh. Bad ynda haba um lah shah shuh ki jingpyrkhat jong u baroh ki leit satang sha kita ki samla. Ha kaba khatduh ula iathuh hala ka kmie ia kata ka jingsngew jong u, u da ong "Ko mei, ha kane ka jingleit siat mrad jong nga ryngkat bad ki nongbud jong nga, ngi leit poi sha kawei ka Hima jong uwei u Syiem uba heh. U Syiem Malagur u don ki khun ki kti, ki Myntri ki Korbari, bad katba ngi nang her na suin, ngi la iohi ia ki khun samla ba ki iasum ha ka wah kaba harud ka Ing Syiem. Ki samla kiba bhabriew, kawei lei lei te phi mei, u shniuh jong ka u kot haduh lbong Ngi la kwah ban hiar hangta harud wah; hynrei ngi sngew kumno re kumno, ba ioh ki sheptieng bad ki halla briew. Kumta ngi hiar noh kham sha pajih, ha ka jaka ba don u wei u nongrep lyngkha. Uta u briew ruh ynda haba ula iohi ba ngi la hiar na ki kulai bneng, u ihap phet namarba u sheptieng. Kumta ngi ia pyrta "ko bah-ko bah, wat leit phet ne sheptieng. Nga dei u Khun Syiem jong kawei ka Hima bad kine kidei ki nongbud jong nga, ngi iawan shane ngi mut ban leit ia siat mrad", Kumta ula sangeh bad ngila leit shajan jong u. La katta ruh u bat hi la ka wait bnoh, lehse u mut ban iada ialade lada ngi leh ei ei ia u, ioh jong kumno kumno. Ha kata ka jingkren bad u, ngi tip ba kita ki samla ba sum harud wah ki dei ki khun syiem. Kiba bhabriew bad kawei lei lei kaba da bhabriew palat bad u shniuh ruh rymphum uba kot haduh ki lbong. Bad uta u briew u ong ba ka kyrteng jong ka ka dei ka Mesmida. Kane kala ktah ia ki jingmut bad ka dohnud jong nga. Namarkata mei, sngewbha ong ia i Pa ba in phah kylli ia kata ka khun syiem Malagur, ong in phah da u wei u Myntri uba kham shalak ban leh ia kane

ka kam, Ban shim ruh ia uwei na klne kiba la ialeit bad nga bad kiba tip ia kata ka jaka.

Ka Kmie; "Tip kein khun i Kpa i lah ne em ban kohnguh ia kane ka kam". Ka la ong, "Namar une u Syiem u long u Syiem uba khraw. Hynrei ka don ka jingbymiasuk hapdeng jong u bad i kpa".

U Khun; "Wa i Mei, phi ong kumno kumta" la phai ktien u khun, " Phi tip mei ka jingsuk bad ka jingiaieit ka long lyngba ka shongkha ka shongman. Ka'ba kongsan mynta ka long tang lada lah ban pynkohnguh ia uta u Syiem bad la ka khun jong u, ka mon ne em ban iapoikha bad nga ?.

Namarkata mei da pynsngewthuh ia i pa bad ong ba in phah da uwei na ki Myntri uba stad bad uba shalak."

Ka Kmie kala phai ktien ka ong, "Ka long kaba shisha ba bun ki hima bad ki ing syiem, ki poi sha ka jingiasuk, lyngba ka shongkha shongman. Namarkata ngan iathuh ia kane ka jingthmu jong phi ha i kpa, tip kumno in sngew sh aphang kane."

Kumta uta u khun ula leit sha la ka kamra, bad baroh shimiet um shym iohthiah iohdem u shu pyrkhat laiphew rukom, kumno kein in sngew i pa, ula ong halade. Bad ka Kmie ruh ka shu pyrkhat da kano ka lad ba kan pynkohnguh ia u Syiem.

Ka Mahadei ka kmie jong u, ka long ka briew kaba la ithuh ia ka jinglong jong u Syiem. Teng teng haba u bun kam bad haba u iakynduh ki kam kiba eh, um ju kren briew bad u pyni tang ka jingbitar bad ki jingshla. Kumta ka shait peit thuh ha kaba, kumno ka jinglong jong u ken kren ia kaei kaei kaba ka don ban ong.

Ha kawei ka miet haba ki nongwan nongleit sha ing syiem ki duna ka la khot ia u sha ka kamra ka

ba kyrpang, bad hangta kala iathuh ia u, shaphang kata ka jingmut u khun rangbah jong ki. Ka sdang ban pynkynmaw ia u. Nyngkong ka ong "Phi kynmaw kpa (ka kren ym kum ia u syiem, haba ki iakren ha ing) bala shibnai tam mynta, une u khun rangbah jong ngi, u la leit siat mrad sha ka ri kaba jngai, shaduh ka hima jong uwei u syiem uba khraw uba ka ing jong u ka don ha shiliang kawei ka wah bah. Ma u bad ki nongbud jong u, katba ki dangdon ha suin halor ki kulai jongki, ki la iohi ia ki samla kiba iasum hangta ha kata ka wah. Teng teng ki ia ngam khlieh bad teng teng pat ki ialehkai ki ia pharait um kawei ia kawei pat. Kata lei lei kaba kyrteng ka Mesmida, u shniuh jong ka u kot haduh lbong U la ong, kila iohi ia kine ki khynnah samla, ki la kwah ban hiar bad ban iakren bad ki; hynrei kim nud ban leh, kumta, namarba ki ong ba ioh kin sheptieng bad kin lynniar bad wan mih sa ki shnong ki thaw te tip kan long kumno, ym lah ban ong. Namarkata ki phai noh bad ki poi harud kawei ka khlaw, ki la iohi ia uwei u nongrep ha u prat ia la ka lyngkha. Ki la hiar hangta bad une u nongrep ruh u la sheptieng bad ula thap phet noh; hynrei ynda ula sngewthuh ba kim dei ki riewsniew u la sahngeh noh. U sheptieng namarba u iohi ba ki hiar na ki kulai bneng. Hadien kata uta u nongrep u la batai ia ka jaka ba don mrad. Une u khun jong ngi ula kylli ruh, ka jong no kato ka ing kaba heh bad kaba ki nongrung nongmih ruh kiba bun kum u shyiap?. Bad ula ia thuh ba ka dei ka ing syiem. Nangta ula iathuh ruh ba ula iohi ia kita ki samla kynthei ba ki iasum bad ki iajngi ha kata ka wah kaba ha khmat ingsyiem. Nangta uta u nongrep ula iathuh ba u tharai ba dei ki khun syiem. Une u khun jong ngi pat ula iapmat ia kawei kaba bhabriew eh, bad u shniuh ruh u kot haduh lbong. Une u khun jong ngi ynda u la tip na uta u nongrep shaphang ka jingbhabriew bad jinglong tipsngi jong ka um lah shah shuh bad ula ong ianga ba yn phah kylli noh ia ka. To Kpa, phin ong kumno une u khun te um lah shah shuh khlem da leit kylli ia kata ka khun syiem.

U Syiem ynda haba ula iohsngew ia kata ka jingiathuh ka Mahadei, ula dait kti kmie, bad u da pyrkhat jlang shiphang. Bad nangta ula phai ktien, u la ong. "nga te ngam sngewnang pyrkhat shuh ha kane ka khubor ba kyndit ba nga la ioh. Kawei ruh ba une u khun jong ngi uba la biang ka rta ban pyrkhat ban don noh la ka nongsumar, ban ong da kumwei ruh ym sngewdei shuh. Bad kawei pat nga hi bad une u syiem ngim ju kham iadei kam, bad ngam tip u lah ne em ban kohnguh, lada yn phah kylli ia kata ka khun jong u. Phi pat phi sngew kumno kmie?"

Ka Mahadei, kala jubab, ka ong, "Ia kata, kpa, nga ruh nga la batai ia une u khun, nga ong ba i kpa im kham iadei kam eh bad une u Syiem, te tip lehse um mon. U la ong pynban; wa! i mei, phi kren biej kumno kumta. Barabor kala ju long ka jingiasuk kawei ka hima bad kawei pat da ka jing-ialong kha long man. Haba u ong kumta nga ruh nga sngewdei bad ka long ruh kaba shisha ba ki hima ki shait long haba ladon ka jingiadei kha dei man, ha kata ka long kaba shisha; ym tang hapdeng ki hima; hynrei hapdeng ki para shnong para thaw ruh ka long kumjuh hi. Ka jingiadei kha dei man' ka pynlong ia ka jingiaieit ia burom kiwei ia kiwei pat".

U Syiem, ruh ula sngewdei eh ia kata ka jing ong ka Mahadei, bad ia ka jingsngew jingpoi pyrkhat jong u khun jongki ban pyni kum kita ki nia. Ula ong, "une u khun jong ngi nalor ba u long uba tip-sngi uba tip kam tip duk, u long ruh uba proh jabieng. Te ban pynsngewsih ia u ruh kam long kaba dei. Te nga tharai ngi la dei ban phah briew ki ban leit kylli bad leit twad jingmut na uta u syiem bad na kata ka khun jong u. Tip iano kein ngin phah?

Mahadei - Lada ngi phah ngi dei ban phan u wei ne arngut ki Myntri kiba kham shalak bad uwei na kito kiba ialeit ryngkat bad une u khun uba tip ia ka jaka ka puta.

U Syiem. "Lada phi ong da uba kham shalak te, ladei satang u Phylla bad u Salang, bad uwei na kita uba la leit beh mrad lang bad une u khun kein".

Nangta ka kmie kala pyrkhat, ba la kumno kumno ruh u kpa ula dei ban iohsngew na u khun ia ka jingmut jong u, shuwa ban phah ia kita ki ksiang ban leit sha uta u Syiem. Kumta u syiem ula phah khot ia u ba la u shakri jong u Namar une u khun u u iasah baroh shipara ha kawei ka ing. Uta u shakri ruh ula leit khot ia u. Bad uta u khun syiem ruh ula wan. Bad tang shu rung u la dem ngun hakhmat u kpa bad ka kmie.

U Syiem - u tang shu rung kumta u la kylli, "Sha, khun, i kmie jongphi ila iathuh shaphang kata ka jingmut ba phi don ban iapoikha bad ka khun syiem Malagur ?.

U Khun "Hooid ! Pa, nga tharai imei ila iathuh lut haphi ia ka jingsngew jong nga".

U Syiem - "Hooid" ila iathuh lut nadong shadong-te mynta sa ba ngan phah briew kein bad ban iakren bad uta u Syiem bad lada kata ka khun jong u ka mon ban iapoikha bad phi".

U Khun - "To pa kata la biang - shihajar nguh" kumta ula leitnoh sha ka ing shong jong u.

LYNNONG IV.

KA JINGLEIT JONC KI KSIANG SHA U SYIEM MALAGUR

Hadien shitaiew haba u Syiem ula kylluid kam bha ula phah khot ia u Myntri Phylla bad u Myntri Salang, jar jar sha ingsyiem bad ynda ki la ioh khubor na u, Siphrasi jong u Syiem, ki la iakut baroh arngut ban ialeit

ha kawei ka miet sha ingsyiem. Kumta ha kawei ka miet baroh arngut ki la ialeit. Ynda ki la poi ha Ingsyiem, ki shem ia u Syiem bad ia ka Mahadei ba ki iashongkai ha kamra shongkai. Kumta kila rung, bad tang shu mar iarung, ki la iohi ia u Syiem bad ka Mahadei, bad kila dem ngon ha khmat u Syiem bad ka Mahadei. U Syiem ruh ula sei ki kti ban khublei ia ki. U Phylla u la sei iala ki kti bad byrshem baroh arti bad tan ia ka haduh ka shalangmat jong u. Bad u Salang ruh ula leh kumjuh. Ia ka Mahadei ruh da ki kti kiba la byrshaw, ki la nguh ia ka. Nangta u syiem ula phah shong ia ki.

Haba ki la shong ki la kylli ia u Syiem ia ka daw kaba u la phah khot ia ki. Bad u Syiem ula iathuh u ong. "Peit shane, kane ka la long ka kam kaba jar jar bad ngam shem ki briew kiba nang kiba stad hapoh ka Hima jong nga lait naphi na ka bynta kawei ka kam Phi i ha kawei ka por une u khun rangbah jong nga bad ki paralok jong u ki la leit siat mrad shaduh ka Hima jong u Syiem Malagur. Ki iashong da ki kulai bneng bad na suin ula iohi ia kawei ka Ing dukan Paki, ha kaba bun ki briew ki iarung ki ia mih, bad ka don ruh ka wah hajan kata ka ing. Ha kata ka wah ki don ki samla kynthei ba ki iasum bad kiba la synran da ki 'Dhai'. Kim nud ban hiar sha tbian, namar ki ong ba ioh kita ki khynnah samla kynthei kin sheptieng. Kita ki samla ki long kiba bhabriew suda, bad kawei lei lei u ong u shniuh jong ka u kot haduh lbong. Kumta kila pynher ia la ki kulai harud kawei ka khlaw ki iohi ia uwei u briew uba prat lyngkha, ki la hiar hajan jong u, bad une u briew ruh ula kyndit haba u iohi ia kiba ki hiar na ki kulai bneng. Hynrei ki la ong ia u ba um nym sheptieng namar ki long tang ki nongbeh mrad, bad ba kwah ban kylli ia u hangno ba bun mrad kum ki skei ki khiat, bad kiwei kiwei de. U la iathuh bad u la ong, hangne hajan te ki Iarkhlaw, ki skei ki la duna shibun, namar ki briew jong u Syiem ki shait beh bad siat barabor. Ladaphin leit kham shajnga khyndiat, lehse phi lah ban iakynduh mrad.

Na kata ka jingkren jong u, kila sngewthuh ba don Syiem nangta ruh, ula jubab bad ula ong. Don kein u

Syiem uba khraw uba ki khot u Syiem Malagur, ka hima jong u ruh kaba heh bad kaba riewspah. ka jingmih jong u ruh ka long da kiphew lakh shisnem shisnem. Nangta ki la kylli pat ia u, kato ka Ingsdulan Paki kaba don ha shiliang ka wah ka dei ka jong uta u Syiem ?. Ula jubab u ong "Hooid". Nangta kylli pat ngi iohi ruh katto katne ki samla kynthei ba ki iasum ha kata ka wah kiei kito ?. Ula iathuh u ong, kito ki dei ki khun syiem kiba leit iasum hangta ha kata ka wah barabor. Kawei na ki ka long ka briew kaba bhabriew bad kaba tipsngi bha. bad dei ia kata ba une u khun jong ngi ula iapmat. Haduh ba um iohthiah iohdem shuh. U la iathuh ia kane ha i kmie hadien pat ianga. Haba nga iohsngew ia kane baroh ban pynhun ia une u khun, nga la rai ban phah kylli noh ia ka na ka bynta jong u. Namarkata to leit maphi baroh arngut ban leit iakren bad u Syiem shaphang kane ka kam. Nga tharai phi la sngewthuh hi kumno ban iakren bad u. Shong da kine ki kulai bneng bad ialam ruh uwei na kine ki paralok jong une u khun uba tip ia kata ka jaka. Hooid Syiem Kynrad ki la jubab.

Haba u Syiem u la ong ia ki ban leit ialuh ia kata ka Khun Syiem na ka bynta u khun jong u Syiem Sepngi. Ki la shim lal tylli ki kulai bneng kiba sted. Artylli na ka bynta ki myntri bad uwei na ka bynta uta u samla uba ia leit ryngkat bad u khun jong u Syiem, ha kata ka jingleit iasiat mrad jong u. Kumta ha ka sngi kaba bud, ynda haba ki la ia khublei ia u Syiem bad ka Mahadei bad ki ong ruh ia uta u khun syiem "donbok ho" ki la her thur bad ki kulai ki la suh sak, bad ynda janmiet ki la poi ha kata ka jaka ba shong u Syiem Malagur.

U Syiem Malagur ula kyndit haba ula iohi ia ki briew ba ki biar na ki kulai bneng. Ki briew ki la ialum bad ki la peit lyngngoh ia kita ki briew bad ia ki kulai bneng. U Syiem Malagur u lehkhia bad um mih satia namarba u tharai ba dei u Syiem Sepsngi, namarba tang u Syiem Sepngi uba don kine ki kulai bneng ; hynrei

ynda haba ki la kylli la u Syiem la u don ne em ha ing, ki la iathuh ki ong "Hooid u don". Phi wan nangno ki la kylli kita ki briew kiba don ha iingsyiem. Ki la iathuh ba kidei ki Myntri jong u Syiem Sepsngi bad ki wan donkam bad u Syiem. Nangta u Syiem ba ula tip ba ki dei ki Myntri u Syiem Sepngi, uba mih ha Baranda bad ki ruh ki la dem ngon hakhmat jong u. Ula khot ia ki sha iing bad ula ong ia ki shakri ba kin teh ia ki kulai bad ban ai kba ba kin bam bad ka um ba kin dih bad wanrah um de ba kin sumkjat kine ki Myntri. Ynda ki lah sumkjat bad btakhmat ki la rung shapoh bad u Syiem ula phah wanrah 'Iad um ba kin iadih namarba ki la iathait eh. U Syiem ula kylli mynno phi la mih na shnong. Ki la jubab ki ong. hynne mynstep tang shu lah bamja. "Wow" la ong u Syiem ban da iaid da ki kjat te shitaiew ruh ym poi" "Hooid kein Syiem tangba kine ki kulai pat te ki long kiba sted kum ka lyer te ngi poi noh tang hadien phra ne shiphew kynta". Nangta u Syiem ula ong phi la thait imat, to jahthait noh shiphang, bad ngin sa iakren ia ki kam aiu ba phi don ban ong la shibit mynmiet.

Ynda ki la lah bamja miet, ki la iashongkai bad u Syiem. Bad u Syiem ula ong ia ki, "to iathuh kein mynta, balei phi wan bad ka kam aiu ba la phah u Syiem Sepngi iaphi". Nangta ki la iathuh ki ong. "phi i Syiem kynrad, Ha kawei ka sngi u khun syiem, na ka hima Sepngi, ula wan siat mrad shane bad ki paralok samla jong u ; ryngkat bad une uba la wan lang bad ngi, ki iaher sawdong sawdong ia kane ka Iingsyiem, bad ki la iohi ia kiba rung bamih na kane ka Ingsyiem, bad ki la iohi ruh ia ki khynnah samla kynthei ba ki iasum ha katai ka wah ryngkat bad ki Dhai jong ki. U khun syiem u ban shimti ia ka khet hadien u kpa. Ula itynnad ia kita ki samla, bad ula pynher sawdong ia kata ka jaka; hynrei um nud ban hiar ioh kin kyndit bad shetpieng. Kumta ki la iaher shatai sha shiliang wah bad ha lyndet katai ka wah kila iohi ia uwei u briew uba prat lyngkha. Ki la hiar na ki kulai bneng ban ia kren bad u. Ynda haba kila kylli ia u shaphang kane ka Ingdulan Paki bad shaphang kita ki samla kynthei ba ki iasum ha kata ka

wah ba ki dei kiei. Ula iathuh ba kane ka dei ka ingsyiem bad kita ki khynnah samla kidei ki khun syiem, bad man ka sngi ha ka por shit ki shait leit sum kumta, ula ong. Haba u khun syiem ula kylli shaphang kata kaba i bhabriew bad u shnuh jong ka rue u kot haduh lbcng. Uta u briew u iathuh ka kadei ka khun jongphi. Une u khun haba ula tip ba ka long kaba bhabriew bad kaba tipsngi, um iohthiah iohdem shuh. Bad ula iathuh ia kane ha i kmie jong u ka Mahadei. Bad ka ruh kala iathuh ha u Syiem. Bad ynda u Syiem u la iohi ia kane ka jingmut u khun um kwah ban pynsngewsih ia u. Bad ula phah iangi ban wan iakren bad phi phi sngew kumno. Une u khun syiem te uba da kat u khun syiem shisha. U don kn main ka rynieng, ka ryniot bad uba bhabriew ruh, uba burom ia ki kmie ki kpa, bad ula long u khun ba thep mynsiem jong ki. Bad u dei ruh u ban shimti ia ka khet ynda haba la khyllait u kpa."

U Syiem ruh ynda haba ula iohsngew ia kane ka jingong jong u, um nang pyrkhat shiphang, bad u shu dait ia ka kti kmie. Hadien katto katne second ula jubab u ong, "kane te ka long ka kam kaba eh, ba ngan ong kumno kumno ruh nga shem jingeh. Namarkata nga kyrpad iaphi ba phin leit thiah jahthait. Nga ruh ngan iathuh ha ka Mahadei bad ban pan jingmut na ka khun ruh ka mut kumno. Ka mon ne kam mon. Bad nalorkata ruh kane ka kam ka long kaba eh, kaba iadei bad ka hima namarkata kat ban da ia pynpoi ia ka khun syiem bad u khun syiem uba na kawei pat ka hima, ngam lah khlem da ioh ia ka jingmut bad jingsngew jong ki Myntri jong nga. Namarkata, nga ong ia phi to sah shuwa shisngi arsngi. Ngan shim shuwa ia ka jingmynjur jong ka Mahadei bad ka khun jong nga. Lada ki mon te lashai ngan khot ia ki Myntri ban pan jingmut na ki.'

Ynda haba kita ki Myntri jong u Syiem Sepngi ki la leit thiah, u Syiem ula khot ia ka Mahadei bad ula iathuh ha ka ia kata ka jingong ki Myntri u Syiem Sepngi.

Ka Mahadei kala ong "Namar bym pat miet eh mynta kane ka khynnah ruh kam pat thiah. Ka dang ialehkai. Kumta kila khot iaka marwei bad kala wan, bad kila kylli ia ka. Ki ong ha kawei ka sngi katba phi dang iasum ha wah phi iohi ne em khun ki briew kiba shong da ki kulai her bad ki swait ban peitkai katba phi dang iasum?. Hood kein mei, ngi iohi ia ki kulai her bad ia ki briew kiba shong. Ngi ia kyndit pynban namar ba ngim pat ju iohi kum ia kita ki kulai, i kumba kin hiar hynrei ki shu peit iangi na suin bad ki leit noh. U wei lei lei te u briew uba ikhain, u swait najan najan, u briew uba kham riam pher na kiwei. U kieng ka ryntieh bad ka ryngkap jong u ruh kaba phyrnai kum ka rupa. U swait arsien laisien bad u leit noh. Ngi nang iakren baroh shipara bad ki Dhai Ngi ong ban da ioh shong kum kito ki kulai te mo, ngin shu peitkai ia ka shnong ka thaw na sahit bneng.

Kata ladei uta uba phi ong uba riam pher, uba ka ryngkap jong u ruh ka long kaba phyrnai kum ka rupa. U dei u khun nyngkong jong u Syiem Sepngi u ban long syiem hadien u kpa jong u. Ki ne ki briew kiba wan mynta da kum kita ki kulai kiba phi iohi ha kata ka sngi, ki dei ki Myntri jong uta u Syiem. U Khun Syiem lehse uta uba swait arsien laisien, ula imon eh iaphi, bad u Syiem ula phah kylli iaphi tip phi mon ne phim mon. Kane ka khynnah ka tang shu iohsngew ia kata kala tap ia la ka khmat bad jaw ummat. Shiphang kam nang kren, ka shu niat da ki rumar ia ki khmat. Nga te mei-pa ngam nang ban ong ei ei ruh, ka shong haphi ban rai ianga la nga la biang ne em ka rta ka samoi ban shim ia u briew. Ka shong haphi nga te katba phi ong. Nga ipher ba uta u briew nga shu peit wut wut wet wet uba i shynrang hi. "Kata phi mon em khun"? Nga te Pa-Mei ngam lah ban iaid palat ia ka mon jong phi. Kata kaba dei khun lada kane phim mon ngim lah ban shu pynbor iaphi kam long kaba dei; hynrei phi dei ban ai ruh ia ka mon jongphi. Phi mon ne em ia une u khun syiem. Mei-

Pa nga mon, kata kala bha ong u syiem. Te mynta ngi la nang ban leh ia kaei kaba ngi dei ban leh, khie leit thiah noh shuwa. Ynda kala ruh kane khui shi khui ka ksaid, kam nang iohthiah ka shu pyrkhat satang ia kane ka kam shaphang uta u khun syiem.

Ynda haba kala leit thiah, u syiem ula ong ia ka Mahadei " Phi i kmie, nga kum u syiem uba heh ka hima ruh kaba bun briew, bad nga don ki myntri ki korbari, nga sngew ba khnang ba ka hima kan long kaba suk bad kaba shongsuk, nga sngew ba ngam sngewbit ban leh lynded ia ki khun ki hajar, ki myntri ki korbari, kum ha kane ka kam poikha poiman jong ka khun jong ngi. Namarkata nga dei ban pan jingmut bad ban iapyrkhat lang la ka bit ne kam bit. Kumba nga la ong ia kine ki myntri u Syiem Sepngi ba kin sah shisngi arsngi bad ngam sa ai ka jubab kut jong nga. Kumta nga dei ban lum noh ia ka durbar ki myntri lashai noh hi ban iapyrkhat ia kane ka kam. "Khnang ba u khun u hajar un shongsuk bad un ia sngewtynnad. Ka jingong jong phi nga ruh nga mynjur bha".

Kum lashai kata ha ka sngi kaba bud u Syiem ula phah ia u shutia ban leit iathuh ia ki Myntri, ba u Syiem u don ka kam kaba kyrkieh ban iapyrkhat. Kumta u kwah ban iawan durbar la shibit ha ka por shiteng sngi.

Ha ka por nohphai sngi ki Myntri kila ialum ha Ingsyiem. Ynda haba kila rung ha compound u Syiem kila iohi ia ki kulai bneng, bad kila ong imat ba ki wan ki briew jong u Syiem Sepngi, namarkata u phah khot kyrkieh ia ngi. Tip u donkam aiu. Haba u Syiem ula iohi ba kila wan u ruh ula mih bad kita ki myntri ki la iadem ngun hakhmat jong u. Ynda kila shong u sa iathuh ia ka daw ba u phah khot kyrkieh iaki. U ong, "Phi iohi Myntri ba u Syiem Sepsngi uba na jngai bah, ula phah laingut ki Myntri ba kin wan sha nga, lehse phi la iohi

ia kito ki kulai her ba ki don ha phyllaw jong nga ba ki wan shong da ki kulai her kiba her sted haduh kata kata. Kine ki briew ki dei ki Myntri jong u, ula phah ia ki sha nga ban tip nanga sha phang kawei ka kam. Ki ong ba u khun jong uto u Syiem u ban shimti ia ka khet ynda khyllait u kpa. Une u khun Syiem ula wan ban siat mrad sha kane ka Hima jong nga. Kumno katba ki dang iaher da ki kulai bneng ula iohi na suin ba ki khun jong nga ki iasum ha kane ka wah kaba hajan ing jong nga. Ula itynnad iaki hynrei um nud ban hiar, namar u mut ba kin sheptieng bad ioh jia kaei kaei kaba sngewsih. Kumta ula shu swait arkylla laikylla ia ki. Ki ruh ki peit beit sha ki ba ki shong da ki kulai her, kiba kim pat ju iohi mynno mynno ruh. Nangta ki iohi ia uwei u nongtrei lyngkha ha lynded jong katei ka khlaw. Ki la hiar ban iakren bad kylli artad ia ki jaka ba shong ki mrad. Une u nongtrei lyngkha ynda haba la kylli ia u shaphang ka jaka ba shong ki mrad, kila kylli ruh ia kita ki khynnah samla kiba iasum harud wah. U iathuh ia ki ba ki dei ki khun jong nga. Ula iathuh ruh ba kawei, naki ka Mesmida ka long kaba bhabriew bad kaba tipsngi. Une u khun - syiem ynda ula tip iakata ula iathuh ha ki kmie ki kpa, bad ki ruh kila iohi bad iohsngew ia ka jingmut basngur jong u, ki la phah ia kine ki myntri ban wan iakylli iapyrthew ia kane ka kam na nga. Ma nga bad ka kmie ngi la pyrkhat shaphang kane ka kam bad ngi la ia kylli iaka khun jong ngi ka mut kumno, bad ka ruh kala iathuh ha ngi ba kala iohi ia kita ki kulai ba ki her.

U wei lei lei u nongshong ula swait arsien laisien sawdong sawdong iaki. U long u briew uba kham riam pher. Haba ngi la iakylli iaka ka mut kumno, ba une u khun syiem ula phah kylli kumta, ka ruh ka ong ba lada ngi ki kmie ki kpa ngi mon ka ruh kam lah ban ong ei ei. Satang ban shu ngeit beit. Ngi ki kmie ki kpa ruh ngi la kohnguh ia kaei kaei kaba kala ong.

Hynrei phi i Myntri nga kum, u Syiem, ngam sngewdei ban leh lynded na phi, khnang ba ka Hima kan hun bad kan shongsuk-shongsain. Nga dei ruh bin ioh ka jingmynjur jong phi. Namar kum kane ka kam kaba iadei bad u Syiem uba na kawei pat ka Hima, ngam sngewdei ban shu leh marwei. Ka Hima ka dei bin tip bad ka lah ban ai ka jingkyrkhu kyrdoh.

Ki Myntri, uwei naki uba kham rangbah ula ong. "Nga hi nga da sngewburom ia kane ka jingsngew jong u Syiem. kum u kpa uba kwah ba ki khun baroh ki dei bin tip bad pyni ia la ka jong ka jingsngew jong ki. Ha ka jingshisha kadei ka kam ing ka kam sem jong u syiem, Hynrei kum u Syiem u kmie u da kwah ban tip ia ka jingmut jong ki khun ki hajar, ki myntri ki korbari, nga te nga sngewbha shibun ia kane khamtam haba ka khun syiem kan poikha bad u khun syiem jong kawei pat ka Hima bad u ban long Syiem artad. Tip kine kiwei pat ki para Myntri kin ia ong kumno. Nga hi te nga da sngewtynnad eh". "Ngi baroh ngi ia sngewtynnad lem' la ong kita kiwei.

U Syiem ula ong pat, "kata phi baroh ki Myntri phi iahun em ia kata ka kam" Baroh kila ia ong 'Hooid". "Kata kum ki nongmihkhmat jong u paidbah haba phi la wan maphi te nga ngeit ki paidbah kin ong aiu pat". "Kaba dei Syiem", la phai ktien ki Myntri. "Haba phi shem ba ka long kaba beit babiang bad khlem jing ujor ei ei bad nga ngeit ruh kumba ki Myntri phi la iabeit te nga tharai ka Hima baroh kawei ruh ka hun hi" la ong pat u Syiem. "Shapbang u khun u hajar te un ong kumno uba pli." Lada kumta te ngan ai noh ka kyntien ka ba shai ha kine ki Myntri jong uta u Syiem Sepsngi Ba manga bad ka ing jong nga, ngi la ia pdiang ia kane ka jingphahkylli uta u Khun Syiem, bad ngan pyllait noh iaki ba kin leitphai noh lashai, ne phi ruh phi kwah ban iakynduh ia ki?". "Wa! kila wan kiba pli ki lok na kat kata ka Hima kaba jngai, te ka

bha, kein ban iakynduh iaki ban ia ithuh ithaw" Kumta u Syiem u la phah khot ia ki, bad ki ruh baroh laingut kila wan.

Ynda kila rung ha kamra u Syiem, kila nguh ia u Syiem, bad kita ki myntri baroh kila iaieng ban ai khublei ia ki. Nangta kila sdang iaka ban pynithuh ialade. Ki iakren ruh shaphang ka kam Hima-Sima bad ka koit ka khiah bad ia ka jinglong u khun u hajar. Haba kila iohi ia kine ki kulai bneng, kila kylli iaki, la ki dei kiba kha na sem ne kiba thied nawei. Kita ki Myntri u Syiem Sepngi kila jubab ki ong, kiba kha nasem, bad kine ki kulai ki long kiba sted haduh katta katta ban her. Ngi la mih na Ingsyiem ynda haba la lah bam lah dih, bad ngi poi hangne ha ka por shetja miet. (kata ka long artad kumba 3.30 ei ei), ka jingjngai ka long kumba 600 mile eiei. Lano phi mut ban leitphai ?. (kim kylli shuh ia ka kam kaba kumno ki la wan, namar u Syiem ula iathuh iaki). Tharai lashai lada u Syiem uba donburom ula ai ka jubab kaba thikna iangi. Namar bala janmiet ka sngi ruh kala jansep, kila leitnoh shala ki ing ki ing bad kita ki Myntri u Syiem Sepsngi pat kila nangsah ban ap ia ka jubab na u Syiem.

LYNNONG V

KA JINGAI KTIEN KHATDUH U SYIEM MALAGUR

Ynda haba ki la lah bamja miet lut baroh, kumjuh kita ki Myntri u Syiem Sepsngi. U Syiem ula khot iaki sha ka kamra shongkai jong u, Ma u bad ka Mahadei ki la don lupa ha ka kamra, Kita ki Myntri u Syiem Sepsngi ki la wan bad kila shong ryngkat bad u Syiem bad ka Mahadei.

U Syiem ula ong iaki, "peit rangbah, haba phi la wanrah kum kato ka khubor na u Syiem jongphi. Nga ruh ngam shym khein sting ia kata ka kam. Nga la sylla syllok bad ka kmie ka Mahadei, bad nga la shim ruh ka jingmynjur ka khun jong ngi. Bad ngi kum ka ing ngi

la sngewdei bad sngewtynnad ia ka jingmut u khun syiem jongphi. Bad nga pat phi i ba nga long u nong synshar, u Syiem jong ka Hima kaba heh bad kaba iar, ngam hun tangba la iabeit mangi kum ka ing; hynrei nga da khot ruh ia ki Myntri ki Longsan jong ka Hima ban iasyllok bad ki, bad ban iohsngew ruh ia ka jingmut jong ki. Bad nga shem ba ki ruh ki sngewtynnad lem ia kane ka kam. Namar iakano kano ka kam kaba iadei bad ki Ingsyiem ngam ju leh marwei. Namarkata to leit iathuh ia u Syiem, ba ngi kum ka ing bad ka Hima ngi ia sngewtynnad bad ym don kano kano ka jingwit jingwai ban pyndep ia kane ka kam. Mynta ka kam kaba sah ka long satang ban iabuh ia ka sngi ba ngin iakynduh baroh arliang bad iabuh sngi buh ia lano ba ngin iakynduh ban ia pynskhem ktien bad ia ai synjat. Buh sngi maphi lano phi kloi ban wan, kano ka por kaba bit eh ban iakynduh bad u Syiem jongphi?. "Mynta ka dei ka por pyrem te ka long ka por kaba ia kylluid por, kumno; lada yn iabuh ha ka por pyllun bnai?. Mynta ula ngen u bnai, bad ka por rit bnai kam da bit eh ka lah ban long ka jingwit na ka mariang" (ha ka por hyndai hynthai ki khein por bad ki bishar ia ka da ka jinglong ka mariang da kaba peit na ki khlur ka sngi bad u bnai). "Lada phi ong kumta te to ngin ia buh noh ha ka por ba pyllun bnai". La pynshai ktien u Syiem. "Kumta to leitphai noh lashai bad sa iathuh ia u Syiem kumba phi la iohsngew na nga".

Ha ka sngi kaba bud kita ki Myntri u Syiem Sepngi, ynda ki la lah bam lah dih, bad haba ki la lah pynbiang ia ki kulai, ki la leit khublei ia u Syiem bad ka Mahadei, bad kata ka khan jong ki bad ki para jong ka ki la shu peitsiar na khap jingkhang. Bad kita ki Myntri ruh kim sngewdei ban iakren bad ki. Ki la kiew ha kita ki kulai bneng bad ki la her noh. U Syiem bad ka Mahadei bad ki khun jong ki, ki la shu peit lyngngoh ia kita ki kulai, ba ki ia her haduh ba ki la poi shaduh bym iohi shuh ka khmat. Bad ki poi ha shnong ha shuwa ban sep ka sngi.

U Syiem ynda haba ula iohi ba ki la poi ula phah ia ki set kulai ban leit shim ia ki kulai ban ai bam ai um ia

ki. U Syiem haba ula iohi ba ki la thait eh. u shu kylli ia ki, "kumno kata ka kam" ki iathuh ka biang nadong shadong. Nangta ula ong ia ki to khie leit noh mynta sa wan lashai janmiet bad iathuh ia ngi kumno phi shem. U la phah buh ia ki da ka kali kulai.

LYNNONG VI.

KA KHUBOR NA KI KSIANG.

Ha ka miet kaba bud kita ki Myntri ki la leit sha Ing u Syiem ban iathuh ia ka kam ba la phah ia ki ban leit sha u syiem Molagur. U Syiem namarba la iakut bad ki ula ap ia ki ha ka kamra shongkai, ha kata ka miet um shym la shah iano iano ruh ban wan iakynduh bad u, namarba u don ka kam kaba kyrpang bad kita ki Myntri kiba wanphai na Malagur. Ynda haba ki la iashong ki la iathuh lut ia u Syiem bad ia kaei kaba ki la iakren bad u Syiem Malagur, bad u Syiem bad ka Mahadei ki ong, ngi ngim lah ban ong lada kane ka khun jong ngi ka mon te ngi ia mynjur, lada kam mon te ngim lah ban pynbor ia ka, ioh poi pynban ka jingjia kaba sngewsih. Kumta ki la khot ia ka. Shiphang kam lait kren eiei haba kila iathuh ba ka ia kata ka jingkwah u khun syiem jong ngi, ka jaw ummat bad ka shu niat ia kita ki ummat da ki rumar. Hadien kata ka la ong, ba kam lah ban ong eiei, lada ki la sngewdei ma ki ka ruh kam lah ban kyrngah, nangta kaong shuh shuh, nga i lyngngoh kein ia kito kiba shongkulai her, ngi ki bym ju iohi kum kita ki kulai her, ngi shu ia peit beit. Uwei na ki u ba kham riam pher u shu swait sawdong sawdong iangi arsien laisien. Ka ryngkap jong u ruh ka long kaba phyrnai kum ka rupa. Kata phi mon khun, katba phi ong maphi mei pa lada phi mon maphi nga ruh nga mon.

Ynda haba ki la ioh ia ka mon jong ka, u Syiem ula phah thiah noh ia ka, bad sah satang u Syiem bad ka Mahadei lem bad ngi. Nangta ula ong, phi i rangbah nga dei u Syiem jong ka Hima kaba heh bad kaba iar,

bad kat kane ka kam poikha poiman ha Ingsyiem, te nga dei ban shim ia ka jingmynjur jong ka Hima, namar nga sheptieng ioh don kaei kaei kaba thud kaba wit. Namarkata nga la lum ia ki Myntri jong ka Hima hynnin, bad baroh ki la ia sngewtynnad bad ia mynjur. Namarkata nga ong haphi ba phi lah ban leit noh bad iathuh ha u Syiem ia kaei kaei kaba phi la iohsngew na nga. Bad ia ka sngi ban iakynduh ruh sa iakut ha uwei pat u bnai, Ki ong ruh lada long kaba lah u Syiem Kynrad lem bad uta u khun jong u kin iawan na ka bynta ban pynskhem ktien.

U Syiem ynda haba ula iohsngew ia kata ka khubor ba sngewtynnad ula khot ia ka Mahadei bad ia u khun, bad ula iathuh ha ki ia kiei kiei baroh. Ka Mahadei bad uta u khun jong ki, ki ruh ki la sngewtynnad bha ia kata ka khubor, bad ki la iakhreh iakhrum, namar satang artaiew ki la dei ban leit ia pynskhem ktien. U Syiem ruh ula ong ba u ruh, un leit ryngkat.

Nangta ula phah khot ia u Bania ban phah thaw Sati Synjat. Ynda u Bania u la wan u Syiem ula ong ia u ban thaw Sati Ksiar kaba shitengtula bad u maw ruh uba itynnad.

Ynda u Bania ula lah thaw kata ka Sati te, ula wallam ia kata ka Sati, kila peit bad ialum baroh, nangta ki thied sa ki jain ki nep kiba kordor ban ai ia kata ka samla. U Syiem ula hukum ban pynbna iaka hapoh ka Hima, shaphang kane ka kam.

LYNNONG VII.

KA JINGLEIT PYNSKHEM KTIEN IA U KHUN SYIEM.

Ynda ka la biang ka khreh ka khrum na ka bynta ban leit pynskhem ktien ia u khun Syiem, kila mih ban leit shata da kaba shong da ki kulai bneng. U Syiem bad la u khun bad sawngut ki Myntri kila mih tang shu lah

bamja step bad kila poi ha Malagur shuwa ban sep ka sngi. U Syiem Malagur tang shu iohi ba kila hiar na ki kulai bneng ula mih na kamra ban leit tan iaki, Kito ki Myntri kiba la leit mynshuwa, kila pynithuh ia u Syiem bad ia u khun jong u ha uta u Syiem Malagur. Ka la long ka jinglehsngewbha kaba khraw. Shuwa ba kin rung sha ing u Syiem Malagur ula ialam peitkai ia ka compound bad ia ki jingri jiagdup jong u. U ong ruh iala ki shakri ban khreh um saitkjat bad bta khmat ia u Syiem bad ki Myntri.

Ynda haba kila lah pynkhreh ia kita kiei kiei, kila khot iaki ban wan bta khmat bad sum kjat, bad ynda kila lah kila rung sha ing ban ia shongkai, bad ban iakren ia ka kam hima-sima, bad ruh ban iadih Iad um artad. Hadien kata kila wan ki Myntri bad ki Rangbah shnong. U Syiem Malagur ula pynithuh ia u Syiem Sepsngi bad ia ki ta kiba wan ryngkat bad u, ha ki Myntri bad ki Rangbah shnong jong u. Nangta ki la ialum bad ban iapyrkhat ia kata ka kam pynskhem ktien ia u khun u Syiem Sepngi bad ka khun u Syiem Malagur.

Kila sdang da kaba khei iakhein ne wad jingtip ioh don ka sang ka ma ne kaba ym bit ban iapoikha ia kine ki arngut ki khun syiem. Bad ki la shem ba ym don kaei kaei ruh kaba wit kaba wai, ban pyndep ia kane ka iapoikha. Bad kine ki arngut ki samla ruh kila iamon hi ban iapoikha, bad kila ia pynpaw ruh ia ka jingieit iwei ia iwei. Kumta ki la sdang ia ka suit ka shor bad u Rangbah ruh bad ka kynthei ruh, kila pynpaw ia kata ka jingieit jong ki da kaba ai bad pdiang ia ka sati kum ka synjat, bala pynskhem ia kata ka jingiateh kular jong ki. U Rangbah hadien kata ula sei ia ki jain ki nep bad u ai ia ka bad ia ki para jong ka.

Kumta kata ka kam pynskhem ktien ka la dep. Ki ia sdang sa ka iadih iabam, bad ynda ki la lah bam kita ki briew jong u Syiem Malagur ynda ki la shongkai shiphang ki la leit noh sha la ing.

Ynda ki la leit noh kita ki Myntri jong u Syiem Malagur. U Syiem Sepngi bad u Syiem Malagur ki dang ia shongkai bad ia kren shaphang kata ka kam iapoikha ki khun jong ki. Bad ki buh sngi ha ka taiew kaba nyngkong jong u bnai Rymphang, ha ka sngi Mushai (Shillong) Kata kumba shibnai shiteng ei ei. Haba kine baroh ki la biang bad ia mynjur lang bad shuwa ba u Syiem Sepngi un leit phai sha la ka Hima, u Syiem Malagur ula lum ia ka Durbar ki riewkhmat ha ka hima jong u bad ula pynithuh ia u Syiem Sepsngi bad ia ka kynhun jong u ha ki baroh. Bad u la iathuh ruh ia ka daw ka jingwan jong ki. Ki la kren shaphang ka kam hima - sima bad ia ai jingtip kylliang. Bad ynda kila leit lut kita ki rangbah hima baroh, ki la ia shong ban ia bamja bad iadih Iad um. Namar ba ki dan g poi nyngkong ha kata ka jaka kiia leit ialam kai, sha lyngkha risai bad Bri-soh Bri-kwai.

Ha ka sngi kaba bud ki la leit phai noh sha la ka Hima. Ynda ki la poi ha ing, ki la iathuh ia ka Mahadei ia kaei kaei baroh ba ki la ia pynbeit, bad ka Mahadei bad ki khun jong ka baroh kila ia sngewtynnad bha. Bad ka khubor hi ka la poi sha ka Hima baroh kawei Bad ka la don ka jingshongshit kaba khraw ha ka Hima ba u khun rangbah jong u Syiem un leit poi shongkha bad ka khun jong uwei pat u Syiem.

Haba ki khun ka Hima ki la sdang ban bna ia kane ka khubor ki la sdang ban tuid sha Ingsyiem ban ia kylli shaphang kata ka kam bad lano kan long. Ha Iew ha Hat ha lynti ha syngkien ki briew ki ialap satang shaphang kane hi ka kam. Kumjuh ha ka Hima u Syiem Malagur satang ia kane ka kam hi. Katba nangjan kata ka sngi ki briew ruh ki la nangwan. Don kiba la wanrah da ki sniang ki syiar, u khaw u kba. ki jhur ki jhep ki la nangpoi. U Syiem Sepngi ula ong ia u Syiem Malagur ban pynkhreh kawei ka ing ban ioh leit sahmiet ki briew jong u.

LYNNONG VIII.

KA JINGSHONGKURIM U KHUN SYIEM.

Artaiew shuwa kata ka jingleit shongkurim u Khun Syiem Sepsngi ka la don ka jingpynkhreh kaba jur baroh arliang. Ka leit iew leit hat ruh kabı ym thikna shuh, ka thied jain ka phah suhjain kaba ym lah ong shuh.

Ha kata ka por ka jingai present kam pat don. Hynrei ki khun ki hajar namar ki raj ki pynpoi da ki sniang ki syiar, ki jhur ki jhep bad ka pısa ruh don kiba ai ban iarap ia ka baılut u Syiem. Kumba sa shitaiew shuwa ban long ka kam, u Syıem ula nangphah da ki kalı bordı ban leıt buh ki tiar ki tar, ki sniang ki syiar sha ing ka kynthei, bad na ka bynta ki briew jong u ruh kiba leit sha kata ka jıngshongkurim. Namarba ka lynti ka long kaba jngai u Syiem u la nangphah ruh ki paidbah kiba kwah ban iadon ha kata ka jingshong kurim. Bun bun ki la ialeit da ka kjat, bad don ruh kiba shong da ki kali bordi. Bad ynda ki la poi u Syiem bad ki Myntri ki la pdiang sngewbha. Bad ula phah shong ia ki ha kita ki ıing ba la pynkhreh. Ka lah ban long ba u thaw da ki dara ruh ba kin shong.

Don ruh napdeng ki Myntri kiba leit shata da ki kulai bneng ban leit rah ia ka khubor. Haba kine ki la wanphai bad iathuh ia u Syiem, ba ki tiar ki tar ki la poi bad ki paidbah ruh ki la poi, bad ka jingpynkhreh na ka liang u Syiem Malagur ruh ka la biang.

U Syiem bad la u khun bad para u khun syiem bad katto katne ki Myntri ki la mih ha ka sngi kaba bud. Baroh ki la iashong da ki kulai bneng bad ki la poi ha Malagur ha shuwa ban sep ka sngi. U Syiem Malagur bad la ki Myntri ki la leit ban pdiang sngewbha ia ki bad ula phah sah ia ki ha ka iing kaba la khreh kyrpang na ka bynta jong ki. Ka Mahadei ruh ka la leit ban ia kynduh ia ki.

Ynda haba ki la lah sum lah sait ki la ia bam iadih, bad namarba ki la thait ki la thiah noh dangshai. Katba ha Ingsyiem pat ka jingkhreh ka jingkhrum kaba la thnam hi shaid, ki ot sniang, ot blang bad ot syiar.

Ha ka sngi kaba bud ka long ka sngi kyntiew kurim ia u khun syiem Sepsngi bad ka khun jong u Syiem Malagur. Ki Rangbah ki Rangsan, ki Myntri ki Korbari ki la sdang rung ha ki jaka bala khreh na ka bynta jong ki bad ki paidbah ruh ki la iashong ha dara Ynda la wanpoi u Rangbah ha ing ka kynthei. ia u Khun Syiem ki la pynshong markhap bad ka kynthei bad ki para bad u kpa ruh ki la iashong lang ha ka juh ka lain bad u Nongleit kurim. Kumjuh ruh ki kmie ki kpa jong ka kynthei ki la iashong ryngkat bad ka. Ki Mynksiang ki la shong marpyrshah. ki jong u shynrang ki shong na ka liang u shynrang bad u jong ka kynthei. Kine ki ksiang ynda ki la iashong lang baroh ki la sdang ban iatainia markylliang. Ynda la dep maki u kni jong ka kynthei ne Lyngdoh jong ka Hima, ula kyrkhu kyrdoh ia sneng ia kraw, nangta u sa duwai ia u Blei Trai Kynrad, u Nongthaw u Nongbuh bad ba kane ka jingshongkurim ruh kan long kaba neh bad ba skhem, kumba tah da ka "Thit" bad u sa pynkut 'Hei ho'.

Ynda ki la dep kine ki niam ki rukom ki Rangbah baroh ki ba don ha kata ka por, ki ia ieng baroh bad ki khublei ia kine ki Nongleit kurim, ym da kaba iakynjut kti kumba leh ki riew mynta; hynrei da ka ki ia byrshaw kti bad buh ha ka shalangmat, ki da phai artad sha kine ki shijur.

Nangta pat ynda la dep kine baroh, ki la bam khawai-dawai. bad ki Tynmem ki San ruh la ka Kyiad ka Um. Ka kyiad Harak kam pat don ha kata ka por hynrei tang ka lad um (rice beer). Bad da kane ruh ki kñia ki khriam ki suit ki shor.

Ha ka sngi kaba bud ki paidbah kiba wan na ka liang u Syiem Sepsngi ki la leitphai noh. Kiba iaid da ki kjat ruh kito, kiba shong da ki kali bordi ruh kito.

U Syiem ruh ula nangphah da ki kali kulai ne bordi ia ki heh ki hain kiba wan na ka Hima jong u. Namarba ym lah ioh jaka ha ki kulai bneng ia baroh ki heh ki hain. Bad ruh u Syiem Malagur bad ki khun jong u kin leit on ia ka khun jong u sha ka Ing jong u Rangbah ki shu iashong da ki kulai bneng.

Ynda haba ki la leit baroh, u Syiem bad ki khun jong u ki nangsah sa kumba shitaiew. U Khun jong u bad ka lok jong u ruh ki nang iashong pyngngad da ki kulai bneng, ka shu bat hi triang ia u na ka syngkai namarba ka syier. Ynda haba ki la tip ba kito baroh kiba iaid da ki kali bordi bad kito kiba iaid da ka kjat ki la poi sha Iingsyiem, bad ba ki la khreh ka khawai ka dawai ha iing u Syiem Sepngi. Ki la mih na ka nongbah u Syiem Malagur, u Syiem bad ka Mahadei ki khun shynrang ki khun kynthei bad ki dhai jong ki. U Khun u Syiem Sepngi ruh bad ka lok jong u bad laingut ki Myntri kito ki ksiang jong u khun syiem ki la iamih bad ki la her da ki kulai bneng. Ynda ki la poi ha Ingsyiem ka Mahadei bad kiba ha iing baroh ki la mih ban pdiang sngewbha ia ka lok u khun jong ka bad baroh kita kiba wan na Malagur. Ynda ki ladep kine kiei kiei baroh ki paidbah ki la iashong bad iabam iadih. Nangta ki sa leit phai sha la iing la iing bad ruh sha ki shnong ki shnong.

Ki kmie ki kpa jong ka kynthei lem bad ki para jong ka, ki la iasah katto katne sngi. ki la leit phai noh sha la ri ki da ia kyrkhu kyrdoh ia u khun bad ka lok jong u. U Khun Syiem lem bad ka lok jong u. ki la shongsuk shongsain, ki la ioh ki khun ki ksi, ki la roi ki la par. Ynda haba u kpa jong u ula iap noh na kane ka pyrthei, ula shimti pat ma u ia ka Hima kum u Syiem jong ka.

Ka la don ka jingsuk hapdeng kine ki ar Hima, bad ka jingialeit iawan ruh kaba kham khah khah.